

**Міністерство освіти і науки України
Національна металургійна академія України
Інститут інтегрованих форм навчання**

Кафедра **Економіки і соціально-гуманітарних дисциплін**

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійного вивчення дисципліни «Фінанси, гроші та кредит»
студентами заочної форми навчання напрямку
6.030601 «Менеджмент»

Дніпро ІнІФН 2016

ЗМІСТ

	стор.
1. Робоча програма та методичні вказівки по темах дисципліни	3
2. Індивідуальні завдання	9
3. Питання для підготовки до підсумкового контролю	28
4. Перелік рекомендованої навчально-методичної літератури	31

1 РОБОЧА ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ПО ТЕМАХ ДИСЦИПЛІНИ

Загальні положення

Навчальна дисципліна "Фінанси, гроші та кредит" є нормативною і входить до циклу дисциплін професійно-практичної підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр.

Мета вивчення дисципліни - формування системи базових знань та сучасного економічного мислення щодо загальних закономірностей розвитку сучасних фінансових і грошово-кредитних відносин суспільства.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- закономірності розвитку грошового та кредитного обігу в умовах ринкового господарства;
- принципи і форми сучасної грошово-кредитної системи;
- особливості вітчизняної та зарубіжної моделей грошей і кредиту;
- організацію міжнародних грошово-кредитних відносин;
- функції фінансів та їх роль у ринковій економіці;
- закономірності їх еволюційного розвитку;
- теоретичні основи державних, корпоративних і міжнародних фінансів;
- засади функціонування фінансової системи держави.

Вміти:

- відокремлювати фінансові органи від фінансових інституцій;
- вільно орієнтуватися в теоретичних та практичних проблемах фінансової системи;
- аналізувати поточну ситуацію на вітчизняному та зарубіжному фінансовому ринку;
- прогнозувати майбутній розвиток фінансових відносин.

Зв'язок з іншими курсами - дисципліна є професійно-практичною. Їй передують вивчення дисциплін "Економічна теорія", «Національна економіка» «Вища математика», „Філософія“, „Логіка“.

Зміст дисципліни

Тема 1. Сутність та функції грошей. Грошовий оборот і грошові потоки.

Походження грошей. Суть грошей. Гроші як загальний еквівалент і абсолютно ліквідний актив. Форми грошей та їх еволюція. Вартість грошей. Специфічний характер вартості грошей. Поняття грошового обороту як процесу руху грошей. Економічна основа та загальна схема сукупного грошового обороту. Грошова маса та основні форми її існування. Грошовий ринок. Моделі грошового ринку. Попит та пропозиція грошей. Графічна модель грошового ринку. Інфляція та грошові реформи. Класифікація грошових реформ. Становлення нової грошової реформи. Характеристика основних грошових реформ в Україні.

Література: [1-3,6,7,9-14,16,17,20,25].

Тема 2. Грошові системи. Валютні відносини та валютні системи.

Поняття грошової системи. Основні принципи організації та моделі побудови грошових систем. Поняття грошової системи. Основні принципи організації та моделі побудови грошових систем. Елементи грошової системи та їх характеристика. Державне регулювання грошової сфери. Суть і види валютних відносин. Валютний ринок: суть та основи функціонування. Валютне регулювання. Валютні системи: поняття, структура, призначення. Елементи грошової системи та їх характеристика. Державне регулювання грошової сфери.

Суть і види валютних відносин. Валютний ринок: суть та основи функціонування. Валютне регулювання. Валютні системи: поняття, структура, призначення.

Література: [1-3,10-17].

Тема 3. Кредит у ринковій економіці.

Загальні передумови формування кредитних відносин. Необхідність та суть кредиту. Поняття кредитної системи, основні типи кредитних систем. Центральний банк – орган державного грошово-кредитного регулювання економіки. Функції центрального банку. Грошово-кредитна політика центрального банку. Суть й призначення банківських установ, їх класифікація. Загальна характеристика банківських операцій. Суть, функції та основні види спеціалізованих кредитно-фінансових установ.

Література: [1-3,11-13,15,19,20].

Тема 4. Сутність фінансів та їх функції

Фінанси в системі ринкових відносин. Соціально-економічна сутність фінансів. Функції фінансів. Фінансова система України, її основні підсистеми та ланки. Фінансовий контроль. Генезис категорії фінансів. Еволюція фінансів. Етапи становлення фінансових ринкових відносин.

Література: [8, 18, 21-23].

Тема 5. Фінансова система та фінансовий механізм

Поняття фінансової системи, її структура. Державні фінанси як провідна складова централізованих фінансів суспільства. Поняття й склад фінансового механізму. Взаємодія фінансового механізму з господарським механізмом і фінансовою політикою.

.Література: [8, 18, 21-23].

Тема 6. Фінансове право та фінансова політика

Діяльність фінансової системи держави як предмет фінансового права. Правове регулювання фінансової діяльності держави. Фінансова політика як складова економічної політики держави. Фінансовий механізм.

Організація фінансового контролю в державі. Фінансове планування: суть, принципи, методи, завдання.

Література: [8, 18, 21-23].

Тема 7. Податкова система, види та класифікація податків

Економічна сутність і функції податків. Елементи податку, їх характеристика. Податкова система і податкова політика держави. Класифікація податків. Характеристика основних податків податкової системи України. Податкова політика. Податкова служба, склад податкової служби України.

Література: [4,5, 8, 18, 21-23].

Тема 8. Бюджет та бюджетна система держави

Сутність, значення та функції бюджету. Бюджетний устрій і бюджетна система України. Етапи бюджетного процесу: складання проекту бюджету; розгляд проекту; затвердження бюджету; виконання бюджету; складання, розгляд і затвердження звіту про виконання бюджету. Основні напрямки використання державного бюджету. Формування місцевих бюджетів.

Література: [8, 18, 21-23].

Тема 9. Державні доходи та видатки

Рівновага доходів і видатків бюджету. Основні причини виникнення бюджетного дефіциту. Методи фінансування бюджетного дефіциту. Доходи державного бюджету. Форми їх вияву та матеріальне втілення. Класифікація доходів державного бюджету. Сутність, характеристика, склад державних видатків. Класифікація державних видатків. Принципи кошторисного фінансування.

Література: [8, 18, 21-23].

Тема 10. Сутність та функції фінансового ринку

Роль фінансового ринку у ринковій економіці. Суб'єкти та об'єкти фінансового ринку, їх класифікація та функції. Фінанси неприбуткових організацій. Види неприбуткових організацій. Особливості та завдання неприбуткових організацій. Благодійництво. Спонсорство. Меценатство. Фінанси населення. Сутність фінансів населення, їх значення. Зв'язок фінансів населення з іншими складовими фінансової системи.

Сутність, призначення та роль міжнародних фінансів. Міжнародна фінансова інтеграція та її вплив на фінансові інтереси суверенних країн і регіонів. Структура та завдання міжнародних валютно-фінансових і кредитних організацій. Співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями.

Література: [8, 18, 21-24].

Тема 11. Класифікація та характеристика основних інструментів фінансового ринку.

Інструменти фінансового ринку. Структура фінансового ринку. Кредитний ринок та ринок цінних паперів як основні складові фінансового ринку.

Література: [8, 18, 21-23].

Тема 12. Державний кредит. Державний борг

Державний кредит та державні запозичення, їх класифікація, функції. Мінімізація вартості позики. Державний борг, його економічні наслідки. Обслуговування державного боргу. Управління державним боргом. Основні засоби і методи захисту державної інформації від зовнішнього втручання.

Література: [8, 18, 21-23].

Тема 13. Сутність і функції фінансів підприємств.

Фінанси неприбуткових організацій. Види неприбуткових організацій. Особливості та завдання неприбуткових організацій. Благодійництво. Спонсорство. Меценатство. Фінанси населення. Сутність фінансів населення, їх значення. Зв'язок фінансів населення з іншими складовими фінансової системи. Необхідність і сутність фінансів підприємств. Фінанси підприємств – основа фінансової системи держави. Функції фінансів підприємств та принципи їх організації. Організаційно-правові форми суб'єктів господарювання. Особливості організації фінансових відносин залежно від галузевих особливостей, галузей економіки, сфер бізнесу.

Література: [22].

Тема 14. Грошові фонди і фінансові ресурси підприємств

Грошові фонди і фінансові ресурси підприємств, особливості їх формування в умовах ринку. Склад грошових фондів і доходів, порядок їх утворення і використання в умовах ринку. Економічні методи й способи формування фінансових ресурсів. Джерела формування доходів. Поділ коштів підприємства на власні та залучені. Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) її розподіл. Види витрат. Собівартість продукції (робіт, послуг) та її складові.

Література: [22].

Тема 15. Формування й розподіл прибутку суб'єктів господарювання

Економічний зміст прибутку, його склад. Особливості формування прибутку суб'єктів господарювання різних форм власності. Види прибутків. Розподіл і використання прибутку.

Література: [22].

2 ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

2.1 МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Мета виконання індивідуальної роботи – перевірити закріплення теоретичних знань та вміння застосувати їх на практиці. При виконанні індивідуальної роботи студенти повинні розкрити 1 теоретичне питання (1 тема відповідного переліку тем за вибором студента або за рекомендаціями керівника). В практичній частині індивідуальної роботи студент виконує розрахунки типових задач дисципліни “Фінанси, гроші та кредит”. До числа таких задач відносяться:

- обчислення майбутньої і сучасної вартості одиничних грошових сум і грошових потоків;
- оцінка поточної вартості облігацій;
- оцінка ринкової вартості акцій;
- складання графіка обслуговування боргу для різних схем надання комерційного кредиту;
- оцінка вартості капіталу.

Після визначення варіанту студент приступає до ознайомлення і вивчення літературних джерел відповідно до теоретичного завдання. Для виконання індивідуальної роботи необхідно вивчити ряд спеціалізованих періодичних видань, ознайомитися з законодавчими актами, постановами Верховної Ради, Кабінету Міністрів України.

При розробленні плану індивідуальної роботи необхідно передбачити наявність наступних розділів:

- 1) вступу, де необхідно розкрити актуальність теми;
- 2) теоретичної частини—із достатньо докладним викладом зазначених у варіантах питань; Відповідь кожне на теоретичне запитання повинна ґрунтуватися на розкритті тих питань, які складають відповідні теми програми;

3) висновків і пропозицій, де узагальнити виконану роботу і зробити відповідні висновки;

4) використаної літератури (необхідно проробити не менше п'яти джерел).

Обсяг індивідуальної роботи не повинен перевищувати 30 сторінок рукописного тексту. Перша сторінка - титульний лист - не нумерується. На другій сторінці розташовується зміст з обов'язковою вказівкою сторінок кожного розділу і параграфу.

Далі йде безпосередній виклад теоретичного матеріалу, висновки, список використаної літератури, підпис і дата виконання.

Робота виконується на листах формату А4, що обов'язково повинні бути зшиті. Машинописним способом роботу виконують з розрахунку не більш 40 рядків на сторінці, шрифт Times New Roman, інтервал 1,5, розмір шрифту 14 пт.

Текст слід виконувати, додержуючись таких розмірів полів: ліве – не менше 30 мм, верхнє і нижнє – не менше 20 мм, праве – не менше 10 мм.

У роботі допускаються тільки звичайні скорочення слів.

2.2 ТЕМИ ТЕОРЕТИЧНОЇ ЧАСТИНИ

1. Світові гроші. Генезис золота як світових грошей.
2. Грошовий оборот та грошові потоки в Україні.
3. Закон кількості грошей, необхідної для обігу та використання їх вимог в Україні.
4. Грошова система України.
5. Грошові реформи в Україні.
6. Суть інфляції, її причини, форми прояву та закономірності розвитку. Види інфляції. Соціально-економічні наслідки інфляції.
7. Поняття валюти. Її призначення та сфери використання. Види

валюти та їх характеристика. Суть валютних відносин.

8. Валютні курси та конвертованість валют. Механізм забезпечення конвертованості валюти.

9. Необхідність, суть та органи валютного регулювання. Механізм регулювання валютного курсу (девальвація, ревальвація, валютна інтервенція).

10. Сутність кількісної теорії грошей та причини її виникнення.

11. Трансакційний варіант кількісної теорії грошей.

12. Кембріджська версія кількісної теорії грошей.

13. Монетаризм та його сучасне застосування

14. Роль кредиту у становленні ринкової економіки України.

15. Позиковий відсоток та фактори його диференціації.

16. Класифікація і характеристика фінансових посередників. Функції фінансових посередників.

17. Центральний банк. Походження і призначення. Поняття грошово-кредитної політики центрального банку, її завдання та типи. Інструменти грошово-кредитної політики.

18. Банківська система України. Комерційні банки України.

19. Характеристика міжнародних валютно-кредитних установ. Міжнародний валютний фонд.

20. Валютний ринок. Валютне регулювання.

2.3 ПЕРЕЛІК РОЗРАХУНКОВИХ ЗАВДАНЬ (ЗАДАЧІ)

Нижче наводяться задачі, які повинні бути вирішені в процесі виконання контрольної роботи. Задачі формулюються інваріантно стосовно числових даних, що в них використовуються. Перелік вихідних даних наведений у додатку А.

Розділ 1. Обчислення майбутньої і дійсної вартості одиничних грошових сум і грошових потоків

Задача 1.1. Визначити майбутнє значення суми грошей V через N років при прибутковості вкладення I відсотків. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річному і б) піврічному нарахуванні відсотків.

Задача 1.2. Визначити сучасне значення суми грошей V , що з'явиться через N років при прибутковості вкладення I відсотків. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річному і б) піврічному нарахуванні відсотків.

Задача 1.3. Задано аннуїтет, що складається з V грн. тривалістю N років. Визначити майбутнє значення цього аннуїтету при річній ставці прибутковості I відсотків.

Задача 1.4. Задано аннуїтет, що складається з V грн. тривалістю N років. Визначити сучасне значення цього аннуїтету при річній ставці прибутковості I відсотків.

Задача 1.5. Який із наведених нижче варіантів вкладення суми грошей P більш вигідний:

- 1) вкладення у виробництво, що обіцяє забезпечити віддачу у виді аннуїтету, що складається з V грн. тривалістю N років;
- 2) депозитний внесок цієї ж суми в банк на N років?

Ставка відсотка по депозиту і ставка прибутковості інвестування грошового потоку в умовах першого варіанта однакова і складає I відсотків.

Розділ 2. Оцінка поточної вартості облигацій

Задача 2.1. n років тому підприємство випустило I -відсоткову купонну облигацію номінальною вартістю M грн. терміном на T років. В даний час відсоткова ставка на ринку позикового капіталу збільшилася і складає R відсотків. Визначити вартість облигації в поточному році. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річній і б) піврічній виплаті відсотків по облигації.

Задача 2.2. n років тому підприємство випустило I -відсоткову купонну облигацію номінальною вартістю M грн. терміном на T років. В даний час відсоткова ставка на ринку позикового капіталу зменшилася і складає R відсотків. Визначити вартість облигації в поточному році. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річній і б) піврічній виплаті відсотків по облигації.

Розділ 3. Оцінка ринкової вартості акцій

Задача 3.1. Останній виплачений дивіденд по звичайній акції дорівнює L грн. Очікується, що він буде зростати протягом наступних трьох років з темпом H відсотків; потім темп приросту стабілізується на рівні G відсотків. Яка ціна акції, якщо ринкова норма прибутку I відсотків.

Розділ 4. Складання графіка обслуговування боргу для різних схем надання комерційного кредиту

Задача 4.1. Банк надає підприємству кредит у розмірі V грн. під I річних відсотків терміном на N років на умовах погашення боргу рівними порціями наприкінці кожного року. Скласти графік обслуговування боргу для двох варіантів:

- 1) банк не надає відстрочку виплати основної частини боргу;
- 2) банк надає відстрочку виплати основної частини боргу на M років (*відсотки за кредит необхідно виплачувати щорічно*).

Задача 4.2. Банк надає фізичній особі іпотечний кредит у розмірі V грн. під I річних відсотків терміном на N років. Скласти графік обслуговування боргу. *За умовами іпотечного кредиту фізична особа наприкінці кожного року повинна виплачувати банку однакову суму, в яку входять відсоткові платежі і виплата основної частини.*

Результат вирішення задач даного розділу необхідно подавати у вигляді наступної таблиці:

Рік	Початковий баланс боргу	Річна виплата	Відсотковий платіж	Виплата основної частини боргу	Кінцевий баланс боргу
1					
2					
...					
Всього					

Усього таких таблиць необхідно скласти три: дві для першої задачі й одну для другої.

Розділ 5. Оцінка вартості капіталу

Задача 5.1. Балансова вартість звичайних акцій компанії складає A грн., привілейовані акції складають B грн., а загальний позичковий капітал- C грн. Вартість власного капіталу дорівнює E відсотків, привілейованих акцій P відсотків, а облігацій компанії D відсотків. Необхідно визначити зважену середню вартість капіталу компанії при ставці податку на прибуток T відсотків.

Додаток А
Таблиця А.1

Вихідні дані для виконання розрахункової частини контрольної роботи (до розділів 1-3)

Варіант	Розділ 1				Розділ 2						Розділ 3			
	V	P	N	I	M	T	n	I	R	P	L	H	G	I
1	5,000,000	22,500,000	5	8%	5,000,000	20	5	8%	10%	6%	1	8%	3%	14%
2	5,500,000	24,750,000	5	8%	5,500,000	20	6	8%	10%	6%	2	8%	3%	14%
3	6,000,000	27,000,000	5	8%	6,000,000	20	7	8%	10%	6%	3	8%	3%	14%
4	6,500,000	29,250,000	5	8%	6,500,000	20	8	8%	10%	6%	4	8%	3%	14%
5	7,000,000	31,500,000	5	8%	7,000,000	20	9	8%	10%	6%	5	8%	3%	14%
6	7,500,000	33,750,000	5	8%	7,500,000	20	10	8%	10%	6%	6	8%	3%	14%
7	8,000,000	36,000,000	5	8%	8,000,000	20	11	8%	10%	6%	7	8%	3%	14%
8	8,500,000	38,250,000	5	8%	8,500,000	20	12	8%	10%	6%	8	8%	3%	14%
9	9,000,000	40,500,000	5	8%	9,000,000	20	13	8%	10%	6%	9	8%	3%	14%
10	9,500,000	42,750,000	5	8%	9,500,000	20	14	8%	10%	6%	10	8%	3%	14%
11	10,000,000	45,000,000	5	8%	10,000,000	20	15	8%	10%	6%	11	8%	3%	14%
12	5,000,000	22,500,000	6	10%	5,000,000	20	16	10%	12%	8%	12	10%	4%	14%
13	5,500,000	24,750,000	6	10%	5,500,000	20	17	10%	12%	8%	13	10%	4%	14%
14	6,000,000	27,000,000	6	10%	6,000,000	20	18	10%	12%	8%	14	10%	4%	14%
15	6,500,000	29,250,000	6	10%	6,500,000	20	5	10%	12%	8%	15	10%	4%	14%
16	7,000,000	31,500,000	6	10%	7,000,000	20	6	10%	12%	8%	16	10%	4%	14%
17	7,500,000	33,750,000	6	10%	7,500,000	20	7	10%	12%	8%	17	10%	4%	14%
18	8,000,000	36,000,000	6	10%	8,000,000	20	8	10%	12%	8%	18	10%	4%	14%
19	8,500,000	38,250,000	6	10%	8,500,000	20	9	10%	12%	8%	19	10%	4%	14%
20	9,000,000	40,500,000	6	10%	9,000,000	20	10	10%	12%	8%	20	10%	4%	15%

Таблиця А.2

Вихідні дані для виконання розрахункової частини контрольної роботи (до розділів 4-5)

Варіант	Розділ 4				Розділ 5						
	V	I	N	M	A	B	C	E	P	D	T
1	95,000	20%	8	3	800,000	300,000	500,000	22%	16%	14%	25%
2	90,000	19%	8	3	850,000	350,000	550,000	23%	17%	15%	25%
3	85,000	18%	8	3	900,000	350,000	600,000	24%	17%	14%	25%
4	80,000	17%	8	3	850,000	400,000	620,000	21%	15%	13%	25%
5	75,000	16%	8	3	950,000	250,000	450,000	22%	15%	12%	25%
6	70,000	17%	8	3	840,000	340,000	550,000	20%	16%	14%	25%
7	65,000	18%	8	3	920,000	300,000	550,000	23%	17%	15%	25%
8	60,000	19%	8	3	750,000	250,000	400,000	21%	14%	12%	25%
9	55,000	20%	8	3	790,000	350,000	540,000	23%	16%	13%	25%
10	50,000	21%	8	3	810,000	420,000	650,000	24%	18%	15%	25%
11	95,000	22%	7	3	930,000	380,000	500,000	22%	16%	14%	25%
12	90,000	23%	7	3	950,000	300,000	550,000	23%	17%	15%	25%
13	85,000	24%	7	3	840,000	350,000	600,000	24%	17%	14%	25%
14	80,000	20%	7	3	780,000	290,000	450,000	21%	15%	13%	25%
15	75,000	19%	7	3	990,000	300,000	600,000	22%	15%	12%	25%
16	70,000	18%	7	3	800,000	300,000	500,000	20%	16%	14%	25%
17	65,000	17%	7	3	850,000	350,000	550,000	23%	17%	15%	25%
18	60,000	16%	7	3	900,000	350,000	600,000	21%	14%	12%	25%
19	55,000	17%	7	3	850,000	400,000	620,000	23%	16%	13%	25%
20	50,000	18%	7	3	950,000	250,000	450,000	24%	18%	15%	25%

Приклади рішення задач

Розділ 1. Обчислення майбутньої і дійсної вартості одиничних грошових сум і грошових потоків

Вихідні дані для розрахунків:

$$V = 7,500,000 \text{ грн.}; \quad P = 33,750,000; \quad N = 6; \quad I = 14\%.$$

Задача 1.1.

Традиційно дійсна вартість грошей позначається PV, майбутня вартість FV. Величина відсотка позначається через i .

Майбутня вартість грошей через n періодів часу обчислюється за формулою:

$$FV = PV \cdot (1 + i)^n, \quad (1)$$

де PV - поточна (чи наведена) вартість; i - оголошена річна ставка; n - кількість років.

У практиці виплати відсотків нерідко обумовлюються величиною річного відсотка і частотою виплати. У цьому випадку розрахунок ведеться за формулою (1) по підінтервалах і по ставці, яка дорівнює пропорційній частці вихідної річної ставки за формулою:

$$FV = PV \cdot \left(1 + \frac{i}{m}\right)^{n \cdot m}, \quad (2)$$

де m - кількість нарахувань відсотків у році.

Умова задачі:

Визначити майбутнє значення суми грошей V через N років при прибутковості вкладення I відсотків. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річному і б) піврічному нарахуванні відсотків.

Рішення:

а) $FV = V \cdot (1 + I)^N = 7,500,000 \cdot (1 + 0.14)^6 = 7,500,000 \cdot 2.1950 = 16,462,294 \text{ грн.}$

б) $FV = V \cdot \left(1 + \frac{I}{2}\right)^{2N} = 7,500,000 \cdot (1 + 0.07)^{12} = 7,500,000 \cdot 2.2522 = 16,891,437 \text{ грн.}$

Коефіцієнти нарощення визначаються за допомогою фінансових таблиць.

На підставі отриманих результатів робимо висновок, що, чим частіше нараховуються відсотки, тим більше підсумкова накопичена сума.

Задача 1.2.

Розрахункова формула для визначення сучасного значення грошей (наслідок формули (1)) має вид:

$$PV = \frac{FV}{(1+i)^n}, \quad (3)$$

де i - коефіцієнт дисконтування (величина відсотка).

Якщо виплата дивідендів чи одержання відсотків не річна, а має якусь іншу періодичність, то сучасне значення грошей можна визначити за допомогою наступної формули:

$$PV = \frac{FV}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{n \cdot m}}. \quad (4)$$

Прогнозована величина грошових надходжень через n періодів (FV) з позиції поточного моменту буде менше, і дорівнює PV . Це означає також, що для інвестора сума PV у даний момент часу і сума FV через n періодів однакові по своїй цінності.

Умова задачі:

Визначити сучасне значення суми грошей V , що з'явиться через N років при прибутковості вкладення I відсотків. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річному і б) піврічному нарахуванні відсотків.

Рішення:

$$\text{а) } PV = \frac{V}{(1+I)^N} = \frac{7,500,000}{(1+0.14)^6} = 7,500,000 \cdot 0.4556 = 3,417,000 \text{ грн.}$$

$$\text{б) } PV = \frac{V}{\left(1 + \frac{I}{2}\right)^{2N}} = \frac{7,500,000}{(1+0.07)^{12}} = 7,500,000 \cdot 0.4471 = 3,353,250 \text{ грн.}$$

Задача може бути вирішена за допомогою калькулятора чи фінансових таблиць.

Задача 1.3.

Аннуїтетом називається серія однакових платежів, зроблена у фіксовані інтервали часу за визначену кількість періодів.

Майбутня вартість аннуїтету визначається як сума майбутніх вартостей усіх виплат, і складає:

$$FV = CF \sum_{k=1}^n (1+i)^{n-k}, \quad (5)$$

де CF- платіж у серії виплат.

Умова задачі:

Задано аннуїтет, що складається з V одиниць місцевої валюти тривалістю N років. Визначити майбутнє значення цього аннуїтету при річній ставці прибутковості I відсотків.

Рішення:

$$FV = V \sum_{k=1}^N (1+I)^{N-k} = 7,500,000 \cdot 8.5355 = 64,016,250 \text{ грн.}$$

Задача 1.4.

Дійсна вартість аннуїтету визначається як сума дійсних вартостей усіх виплат чи надходжень грошей.

Загальна формула для оцінки поточної вартості аннуїтету виводиться з формули (5) і має вид:

$$PV = CF \sum_{k=1}^n \frac{1}{(1+i)^k}. \quad (6)$$

Умова задачі:

Задано аннуїтет, що складається з V одиниць місцевої валюти тривалістю N років. Визначити сучасне значення цього аннуїтету при річній ставці прибутковості I відсотків.

Рішення:

$$PV = V \sum_{k=1}^N \frac{1}{(1+I)^k} = 7,500,000 \cdot 3.8887 = 29,165,250 \text{ грн.}$$

Задача 1.5.

Умова задачі:

Який із наведених нижче варіантів вкладення суми грошей P більш вигідний:

- 1) вкладення у виробництво, що обіцяє забезпечити віддачу у виді аннуїтету, що складається з V одиниць місцевої валюти тривалістю N років;

2) депозитний внесок цієї ж суми в банк на N років?

Ставка відсотка по депозиту і ставка прибутковості інвестування грошового потоку в умовах першого варіанта однакова і складає I відсотків.

Рішення:

1) Вихідні дані підставляємо у формулу (5):

$$FV = V \sum_{k=1}^N (1+I)^{N-k} = 7,500,000 \cdot 8.5355 = 64,016,250 \text{ грн.}$$

2) Знаходимо майбутню вартість грошей за формулою (1):

$$FV = V \cdot (1+I)^N = 33,750,000 \cdot (1+0.14)^6 = 33,750,000 \cdot 2.1950 = 74,081,250 \text{ грн.}$$

Відповідно до отриманих результатів робимо висновок, що вкладання суми 33,750,000 у банківський депозит на 6 років під 14% річних більш вигідно, ніж інвестування цієї ж суми у виробництво, яке генерує аннуїтет 7,500,000 і становить до кінця 6-го року 64,016,250 грн. Це можна пояснити тим, що сума, покладена на депозит, відразу починає "працювати", на відміну від вкладення у виробництво, де перший доход в розмірі 7,500,000 з'являється і починає приносити грошовий доход лише по закінченні року.

Розділ 2. Оцінка поточної вартості облигацій

Вихідні дані для розрахунків:

$$M = 7,500,000 \text{ грн}; \quad T = 20; \quad n = 15; \quad I = 10\%; \quad R = 12\%; \quad P = 8\%.$$

Очікуваний грошовий потік по облигаціях складається з виплат по відсотках облигації та виплат основної суми позики (номіналу облигації). Вартість облигації визначається як дійсна вартість очікуваного грошового потоку.

Зробимо наступні позначення:

V_B - оцінка (вартість) облигації, q - купонна ставка (фіксована процентна ставка, з розрахунку якої виплачується купонний доход за рік); INT - купонний доход (виплати по відсотках); M - номінальна вартість облигації; K_d - поточна курсова ставка; N - кількість років, що залишилося до погашення облигації.

$$INT = M \cdot q. \tag{7}$$

Вартість облигації може бути визначена за формулою:

$$V_B = \sum_{i=1}^N \frac{INT}{(1 + K_d)^i} + \frac{M}{(1 + K_d)^N}. \quad (8)$$

Задача 2.1.

Умова задачі

n років тому підприємство випустило I-відсоткову купонну облигацію номінальною вартістю M грн. терміном на T років. В даний час відсоткова ставка на ринку позичкового капіталу збільшилася і складає R відсотків. Визначити вартість облигації в поточному році. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річній і б) піврічній виплаті відсотків по облигації.

Рішення:

а) Для початку знайдемо за формулою (7) купонний дохід:

$$INT = M \cdot I = 7,500,000 \cdot 0.1 = 750,000 \text{ грн.}$$

До моменту погашення облигації залишається $20-15=5$ років. Використовуючи формулу (8), визначаємо вартість облигації в поточному році. Підставивши у формулу вихідні дані, одержуємо:

$$\begin{aligned} V_B &= \sum_{i=1}^N \frac{INT}{(1 + R)^i} + \frac{M}{(1 + R)^N} = \sum_{i=1}^5 \frac{750,000}{(1 + 0.12)^i} + \frac{7,500,000}{(1 + 0.12)^5} = 750,000 \cdot 3.6048 + 7,500,000 \cdot 0.5647 = \\ &= 6,959,100 \text{ грн.} \end{aligned}$$

б) При піврічній виплаті відсотків вартість облигацій буде наступною:

$$\begin{aligned} V_B &= \sum_{i=1}^{2N} \frac{INT/2}{(1 + R/2)^i} + \frac{M}{(1 + R/2)^{2N}} = \sum_{i=1}^{10} \frac{750,000/2}{(1 + 0.06)^i} + \frac{7,500,000}{(1 + 0.06)^{10}} = 375,000 \cdot 7.3601 + \\ &+ 7,500,000 \cdot 0.5584 = 6,948,038 \text{ грн.} \end{aligned}$$

Отримані результати свідчать про те, що із збільшенням відсоткової ставки на 2%, у порівнянні з попереднім періодом (15 років тому), вартість облигації зменшилася (знизилася до 6,959,100 у випадку а) і до 6,948,038 у випадку б)). Отже, якщо поточна відсоткова ставка вище, ніж купонна ставка, ціна облигації стає нижче за номінальну. У цьому випадку говорять, що облигація продається з дисконтом.

Задача 2.2

Умова задачі

n років тому підприємство випустило I-відсоткову купонну облигацію номінальною вартістю M грн. терміном на T років. В даний час відсоткова ставка на ринку позикового капіталу зменшилася і складає R відсотків.

Визначити вартість облігації в поточному році. Задачу вирішити в двох варіантах: при а) річній і б) піврічній виплаті відсотків по облігації.

Рішення:

а) Визначаємо вартість облігації в поточному році:

$$V_B = \sum_{i=1}^N \frac{INT}{(1+P)^i} + \frac{M}{(1+P)^N} = \sum_{i=1}^5 \frac{750,000}{(1+0.08)^i} + \frac{7,500,000}{(1+0.08)^5} = 750,000 \cdot 3.9927 + 7,500,000 \cdot 0.6806 = 8,099,025 \text{ грн.}$$

б) При піврічній виплаті відсотків вартість облігацій буде наступною:

$$V_B = \sum_{i=1}^{2N} \frac{INT/2}{(1+P/2)^i} + \frac{M}{(1+P/2)^{2N}} = \sum_{i=1}^{10} \frac{750,000/2}{(1+0.04)^i} + \frac{7,500,000}{(1+0.04)^{10}} = 375,000 \cdot 8.1109 + 7,500,000 \cdot 0.6756 = 8,108,588 \text{ грн.}$$

Розділ 3. Оцінка ринкової вартості акцій

Вихідні дані для розрахунків:

L=0,52 грн.; H=8%; G=4%; I=15%.

Задача 3.1.

Відповідно до прийнятих норм випуску звичайних акцій сума дивідендів по акціях залежить від результатів діяльності підприємства у відповідному періоді часу, як правило протягом року. Проте, оцінка вартості звичайних акцій припускає деякий потік дивідендів, що при оцінці вартості грають таку ж роль, як процентні платежі при оцінці облігації. Оцінка вартості звичайної акції здійснюється по формулі:

$$V_S = \sum_{t=1}^{\infty} \frac{D_t}{(1+r_S)^t}, \quad (9)$$

де D_t - величина дивіденду, виплачуваного в t-ом році; r_S - прибутковість звичайних акцій, що використовується як показник дисконту для приведення дивідендних виплат до дійсного моменту часу.

Уся послідовність дивідендів розбивається на дві групи:

- дивіденди, які прогнозуються на визначений період часу (3-5 років);
- нескінченна послідовність дивідендів, що залишилися, що замінюються т.зв. "термінальним значенням", (T).

Нехай N - кількість років у доступному для огляду обрії, тоді з урахуванням вартості грошей у часі одержимо:

$$V_s = \frac{D_1}{(1+r)} + \frac{D_2}{(1+r)^2} + \dots + \frac{D_N}{(1+r)^N} + \frac{T}{(1+r)^N} \quad (10)$$

Для другої групи дивідендів робиться допущення у відношенні темпу росту g .

Якщо $g = 0$, то

$$T = \frac{D_N}{r} \quad (11)$$

Якщо $g > 0$, то використовується формула Гордона:

$$T = \frac{D'_1}{r-g} = \frac{D_N \cdot (1+g)}{r-g} \quad (12)$$

У цих формулах як дивіденд використовується перша після припинення доступного для огляду обрію величина планованого до виплати дивіденду. Наприклад, якщо останній з індивідуально планованих дивідендів складає 10 грн., а темп росту дивідендів очікується на рівні 2%, то у формулу Гордона варто підставити 10.2 грн.

Умова задачі

Останній виплачений дивіденд по звичайній акції дорівнює L грн. Очікується, що він буде зростати протягом наступних трьох років з темпом H відсотків; потім темп приросту стабілізується на величині G відсотків. Яка ціна акції, якщо ринкова норма прибутку I відсотків.

Рішення:

Розрахуємо дивіденди, виплачувані в найближчі три роки:

$$D_1 = 0,52 \cdot 1,08 = 0,562 \text{ грн.}; \quad D_2 = 0,562 \cdot 1,08 = 0,607 \text{ грн.}; \quad D_3 = 0,607 \cdot 1,08 = 0,655 \text{ грн.}$$

Величина дивіденду, планованого наприкінці четвертого року, складе:

$$D_4 = 0,655 \cdot 1,04 = 0,681 \text{ грн.}$$

Знайдемо термінальне значення по формулі Гордона (12):

$$T = \frac{D'_1}{r-g} = \frac{0,681}{0,15-0,04} = 6,193 \text{ грн.}$$

За допомогою формули (10) знайдемо оцінку звичайної акції підприємства:

$$V_s = \frac{0,562}{1+0,15} + \frac{0,607}{(1+0,15)^2} + \frac{0,655}{(1+0,15)^3} + \frac{6,193}{(1+0,15)^3} = 5,45 \text{ грн.}$$

Розділ 4. Складання графіка обслуговування боргу для різних схем надання комерційного кредиту

Вихідні дані для розрахунків:

$$V = 19,000,000 \text{ грн}; \quad I = 14\%; \quad N = 5; \quad M=2.$$

Задача 4.1. Банк надає підприємству кредит у розмірі V грн. під I річних відсотків терміном на N років на умовах погашення боргу рівними порціями наприкінці кожного року. Скласти графік обслуговування боргу для двох варіантів:

- 1) банк не надає відстрочку виплати основної частини боргу;
- 2) банк надає відстрочку виплати основної частини боргу на M років (відсотки за кредит необхідно виплачувати щорічно).

Рішення:

- 1) Графік обслуговуванням боргу без надання відстрочки.

Рік	Початковий баланс боргу	Річна виплата	Виплата основної частини боргу	Відсотковий платіж	Кінцевий баланс боргу
1	19,000,000	6,460,000	3,800,000	2,660,000	15,200,000
2	15,200,000	5,928,000	3,800,000	2,128,000	11,400,000
3	11,400,000	5,396,000	3,800,000	1,596,000	7,600,000
4	7,600,000	4,864,000	3,800,000	1,064,000	3,800,000
5	3,800,000	4,332,000	3,800,000	532,000	-

Оскільки кредит виданий на умовах погашення боргу рівними порціями наприкінці кожного року, то суму кредиту поділяємо на кількість років: $19,000,000/5=3,800,000$. Це значення заносимо в стовпчик "Виплата основної частини боргу". Потім нараховуємо 14% на початковий баланс боргу в першому році ($19,000,000 \times 14\% = 2,660,000$), заносимо це значення в стовпчик "Відсотковий платіж" за перший рік. Складаємо значення цього осередку (2,660,000) і значення осередку "виплата основної частини боргу" у цьому ж році (3,800,000), одержимо значення 6,460,000, яке заносимо в графу стовпчика "Річна виплата" у першому році. Потім з початкового балансу боргу за перший рік (19,000,000) віднімаємо виплату основної частини боргу за перший рік (3,800,000). Отримане значення записуємо в осередок

стовпчика "Кінцевий баланс боргу" на перший рік. В осередок стовпчика "Початковий баланс боргу" на другий рік записуємо кінцевий баланс боргу за перший рік. Далі процедура обчислення аналогічна першому року.

2) Банк надає відстрочку виплати основної частини боргу на 2 роки (відсотки за кредит необхідно виплачувати щорічно). Це значить, що в колонку "Виплата основної частини боргу" треба поставити нулі напроти перших двох років. В колонках "Відсотковий платіж" напроти перших двох років будуть стояти однакові значення: $19,000,000 \times 14\% = 2,660,000$. Кінцевий і початковий баланси боргу в перші два роки також будуть однакові (19,000,000). Далі суму кредиту 19,000,000 поділяємо на три (кількість років, що залишилася) і записуємо це значення в стовпчик "Виплата основної частини боргу" ($19,000,000/3=6,333,333.3$). Далі процедура розрахунку аналогічна попередньої.

Рік	Початковий баланс боргу	Річна виплата	Виплата основної частини боргу	Відсотковий платіж	Кінцевий баланс боргу
1	19,000,000	2,660,000	-	2,660,000	19,000,000
2	19,000,000	2,660,000	-	2,660,000	19,000,000
3	19,000,000	8,993,333	6,333,333	2,660,000	12,666,667
4	12,666,667	8,106,667	6,333,333	1,773,333	6,333,333
5	6,333,333	7,220,000	6,333,333	886,667	-

Задача 4.2. Банк надає фізичній особі іпотечний кредит у розмірі V грн. під I річних відсотків терміном на N років. Скласти графік обслуговування боргу.

Рішення:

Повернення за умовами кредиту здійснюється рівними частинами, у які входять виплата основної частини боргу і виплата відсотків.

Величина річного платежу PMT визначається з використанням принципу "вартості грошей у часі".

$$PMT = P / \sum_{k=1}^n \frac{1}{(1+i)^k} = 19,000,000 / \sum_{k=1}^5 \frac{1}{(1+0.14)^k} = 5,534,387 \text{ грн.}$$

Рік	Початковий баланс боргу	Річна виплата	Виплата основної частини боргу	Відсотковий платіж	Кінцевий баланс боргу
1	19,000,000	5,534,387	2,874,387	2,660,000	16,125,613
2	16,125,613	5,534,387	3,276,802	2,257,586	12,848,811
3	12,848,811	5,534,387	3,735,554	1,798,934	9,113,257
4	9,113,257	5,534,387	4,258,531	1,275,856	4,854,726
5	4,854,726	5,534,387	4,854,726	679,662	-

3 ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Походження грошей. Суть і функції грошей.
2. Походження кредитних грошей та їх форми.
3. Грошовий обіг і його структура.
4. Загальна схема грошового обігу і грошові потоки.
5. Грошова маса та її структура. Закон грошового обігу
6. Суть грошового ринку.
7. Рівновага на грошовому ринку. Попит на гроші та його загальна характеристика. Пропозиція грошей і механізм її формування..
8. Поняття й типи грошових систем.
9. Створення і розвиток грошової системи в Україні.
10. Сутність і причини інфляції.
11. Інфляція в Україні та її особливості..
12. Соціально – економічні наслідки інфляції. Антиінфляційне регулювання.
13. Грошові реформи.

14. Поняття валюти. Види валюти та їх характеристика.
15. Валютні курси та конвертованість валют.

16. Валютний ринок та валютні операції.
17. Металева і номіналістична теорія грошей.
18. Класична кількісна теорія грошей. Неокласичний варіант розвитку кількісної теорії.
19. Монетаризм та його сучасне застосування.
20. Сутність кредиту. Функції та форми кредиту.
21. Поняття кредитної системи та її побудова.
22. Позичковий капітал і позичковий відсоток.
23. Роль кредиту в розвитку економіки. Розвиток кредитних відносин в Україні.
24. Сутність і основні функції небанківських кредитних установ. Місце фінансових посередників у структурі фінансового ринку.
25. Походження та функції центральних банків.
26. Поняття грошово-кредитної політики центрального банку, її завдання та типи. Інструменти грошово-кредитної політики.
27. Національний банк України. Грошово-кредитна політика Національного банку України.
28. Загальна характеристика комерційних банків. Класифікація комерційних банків. Операції комерційних банків та їх характеристика.
29. Ресурси комерційного банку. Організація і форми банківського кредитування.
30. Світовий ринок позичкового капіталу і його структура. Характеристика міжнародних валютно-кредитних установ.
31. Міжнародні валютні системи.
32. Передумови виникнення та необхідність фінансів у суспільстві.
33. Фінанси як об'єктивна економічна категорія.

34. Призначення фінансів, їх функції.
35. Взаємозв'язок фінансів з іншими економічними категоріями в процесі вартісного розподілу продукту.
36. Поняття про фінансову систему і теоретичні основи її побудови.
37. Фінансова система України, її структура.
38. Характеристика сфер і ланок фінансової системи України.
39. Управління фінансовою системою.
40. Функції вищих законодавчих і виконавчих органів державної влади і управління щодо загального управління фінансами.
41. Оперативне управління фінансовою системою.
42. Зміст та значення фінансової політики.
43. Складові фінансової політики.
44. Фінансова політика України на сучасному етапі.
45. Фінансовий механізм, його сутність і роль у реалізації фінансової політики.
46. Складові елементи фінансового механізму.
47. Фінансове планування: сутність, принципи, методи та завдання.
48. Система фінансових планів. Зведений фінансовий баланс держави.
49. Сутність фінансового контролю.
50. Організація фінансового контролю: форми, види та методи.
51. Сутність фінансів підприємницьких структур і принципи їх організації.
52. Фінансові ресурси підприємств, їх класифікація.
53. Грошові надходження від діяльності підприємств.
54. Фінансові результати діяльності підприємств.
55. Особливості організації фінансових відносин на підприємствах різних форм господарювання.
56. Фінанси бюджетних установ.
57. Неприбуткова діяльність громадських формувань.
58. Поняття державних фінансів.
59. Склад і структура державних фінансів, характеристика їх грошових потоків.
60. Фінансові ресурси держави, джерела їх формування та напрямки використання.
61. Державні фінанси як інструмент регулювання економіки.
62. Бюджет як економічна і правова категорія. Функції бюджету.
63. Поняття бюджетної системи, принципи її побудови.
64. Міжбюджетні відносини. Види міжбюджетних трансфертів.
65. Організація бюджетного процесу в Україні.
66. Державний бюджет, його роль у фінансовому забезпеченні економічного і соціального розвитку України.
67. Економічна сутність доходів, їх класифікація і джерела формування.
68. Характеристика видатків Державного бюджету.
69. Аналіз виконання Державного бюджету України.
60. Бюджетний дефіцит: причини виникнення, методи покриття та шляхи подолання.

61. Поняття про податки. Функції і принципи податків.
62. Класифікація податків, їх ознаки. Види податків.
63. Податкова система України.
64. Податок на додану вартість.
65. Акцизний збір.
66. Податок на прибуток підприємств.
67. Плата за землю. Плата за використання природних ресурсів.
68. Податок на доходи фізичних осіб.
69. Місцеві податки та збори.
70. Сутність місцевих фінансів, їх значення в економічному і соціальному розвитку території.
71. Склад доходів місцевих бюджетів.
72. Видатки місцевих бюджетів.
73. Пенсійний фонд України.
74. Економічна сутність і роль державного кредиту.
75. Види і форми державного кредиту.
76. Державний борг, механізм його формування.
77. Управління державним боргом і його обслуговування.
78. Економічна сутність страхових відносин. Функції страхування.
79. Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації та розподілі фінансових ресурсів.
80. Структура фінансового ринку.
81. Види цінних паперів, їх характеристика.
82. Правові основи функціонування фондових бірж.
83. Сутність, призначення і роль міжнародних фінансів.
84. Фінансова діяльність міжнародних організацій.. Міжнародні фінансові інституції.
85. Співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями.

4 ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 р. // zakon.rada.gov.ua/
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р. // zakon.rada.gov.ua/
3. Закон України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 5 квітня 2001 р. // zakon.rada.gov.ua/
4. Закон України "Про систему оподаткування" від 25.06.1991 № 1251-ХІІ із змінами та доповненнями від 30.09.2006. // zakon.rada.gov.ua/
5. Закон України "Про підприємництво" від 07.02.1991 № 698-ХІІ із змінами та доповненнями (остання редакція від 01.01.2008.) // zakon.rada.gov.ua
6. Алексеев І.В., Колісник М.К. та ін. Гроші та кредит: Навч. посібник. - Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2004. - 168 с.
7. Артус М. М. Гроші та кредит: Навч. посібник. для студ. вищ. навч. закл. / Європейський ун-т. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: вид-во Європейського ун-ту, 2005. - 166 с.
8. Василик О.Д. Теорія фінансів: Підручник. - К.: НІОС, 2001.
9. Войчук Г. І., Філон І. В. Гроші та кредит: Навч.-метод. посібник для студ. спец. "Фінанси" та "Облік і аудит" / Харків. нац. аграрний ун-т ім. В. В. До-кучаєва. - Харків, 2008. - 136 с.
10. Гальчинський А. . Теорія грошей. - К.: Основи. - 2001.
11. Глущенко С. В. Гроші та кредит: Конспект лекцій / Нац. ун-т "Києво-Могилянська академія". - К.: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2007. - 86 с.
12. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: Навч. посібник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. / Терноп. академія народного господарства; Львів. банківський коледж / Б. Л. Луців (ред.). - Т.: Карт-бланш, 2000. - 232 с.
13. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.. - К.: Алерта, 2004. - 478 с.
14. Добросердова Т. О., Кардашова Т. М. Гроші, грошовий обіг та кредит: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / Азов. регіон. ін-т

управління при Запорізькому держ. ун-ті. - Бердянськ : ТОВ "Будинок техніки плюс", 2002. - 110 с.

15. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Макроекономіка: Навч. посібник. - 2-ге вид., доп. - К.: Атіка, 2006. - 368 с.

16. Долан З. Д. Кемпбелл К. Д., Кемпбелл Р. Д. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика. — СПб.: Оркестр, 1994.

17. Івасів, Б. С. Гроші та кредит : підручник / Б. С. Івасів ; Національний банк України. М-во освіти і науки України, Тернопільський національний економічний ун-т. - Вид. 3-тє змін. й доп. - Київ ; Тернопіль : Кондор ; Карт-бланш, 2008. - 528 с.

18. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб. - К.: КНЕУ, 2001.

19. Петрук, О. М. Банківська справа : навчальний посібник / О. М. Петрук ; М-во освіти і науки України ; за ред. Ф.Ф. Бутинця. - Київ : Кондор, 2009.

20. Прядко, В. В. Історія грошей і кредиту : підручник для студентів ВНЗ / В. В. Прядко, М. М. Сайко ; М-во фінансів України, Буковинська державна фінансова академія. - Київ : Кондор, 2009. - 508 с.

21. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. - К.: Центр навчальної літератури, 2006.

22. Фінанси підприємств: Підручник / За ред. А.М. Поддєрьогіна. - К.: КНЕУ, 2004.

23. Фінанси: Навч. посіб. / О.П. Близнюк, Л.І. Лачкова, В.І. Оспіщев та ін.; За ред. В.І. Оспіщева. - К.: Знання, 2006.

24. Савчук В.П. Практическая энциклопедия. Финансовый менеджмент. - К.: Издательский дом «Максимум», 2005.

25. Савлук М.І. Гроші та кредит. - К., КНЕУ, 2002.